

לשוננו לעם

עורכים: א' איתן ומ' מדן

כרך לו, תשמ"ה

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

נְשָׁרָה — נשורת.

”בְּהִתְעוֹרֵר נְשָׁרַת עָלַי-נְחֻשֶׁת” (ביאלר, שם 57).

נְתוּז — קילוח.

”זָרַם סְרוּחַ וּמְזֶהֶם פָּרִץ וְהִתְיַז נְתוּזִים” (שאול

טשרניחובסקי, ראי אדמה, ירושלים 1940, עמ' 95).

בכנעני יש במשמעות אחרת.

ע ד ו א ב י נ ר י

הַקְצַעְקָה?

מה דינן של בי”ת וכ”ף שנאיות הפאות אחרי ה”א השאלה? התהיינה דגושות אם לאו? לכאורה נראה, פי לפי הפלל (שוא אחרי חטף) צריכות האותיות בי”ת וכ”ף להיות רפות, ואילו היותן דגושות הוא יוצא מן הפלל. אבל מן הדוגמאות שתבואנה פאן יוצא, שדוקא האותיות הדגושות הן הפלל, והרפות הן במיעוט.

עמוס חכם שלח לי את כל הדוגמאות, שבהן תבוא אות שנאית דגושה אחרי ה”א השאלה, ולאו דוקא האות בי”ת או כ”ף:

הֶלְבֵן מֵאָה-שָׁנָה יְנֹלֵד (בר' יז, יז), הַקְצַעְקָה הִבְאָה אֵלַי (בר' יח, כא), הִקְתַּנְתַּ פִּנְךָ הִיא אִם-לֹא (בר' לז, לב), הִקְמַחְנִים אִם בַּמִּבְצָרִים (במ' יג, יט), הִקְאִיתֶם אֲשֶׁר פָּתַר בּוֹ ה' (ש"א י, כד), הִקְאִיתֶם הָאִישׁ הָעוֹלָה הַזֶּה (ש"א יז, כב), הִקְמֹת נְבֵל יְמוֹת

אבנר (ש"ב ג, לג), הָאֵיתָם פִּי-שֶׁלַח בֶּן-הַמְרִצָּח (מ"ב ו, לב),
הַפְּמֶכֶת מִפְּהוּ הַפְּהוּ (יש' פז, ז), הַפְּדֶרֶךְ אֲבוֹתֵיכֶם אִתְּם נִטְמָאִים
(יח' פ, ל), הַפְּרֶב-לַח (איוב פג, ו), הַפְּרָכִי (יח' יח, פט), וְדוּגְמָה
מוֹטֵלֶת בַּסֶּפֶק: הַנְּפֹשׁוֹת (יח' יג, יח).

ועוד פותב עמוס חכם: "הנפשות" הוא תלוי במחלוקת
פרשנים, פי יש מפרשים שהיא ה"א הידיעה. ועוד הוא פותב:
נמשכתי אחר מהדורות קיטל-קאלה ולטריס . . . וכולם מנקדים
[הַפְּרָכִי —] דל"ת רפה. אבל שבתי וראיתי שמקראות גדולות,
קורן, ברויאר ודודן מנקדים דל"ת דגושה. ע"פ לשונו. ורואים
אנו, שהצורות בבי"ת או פ"ף דגושה הן הרוב.
והנה אפן ג'נאח בספר הרקמה, שער לו (לה). כפותב, פי
הצורה הדגושה אינה יוצאת מן הפלל. זאת ועוד: הוא מביא את
הצורה הדגושה ראשונה. ואלה דבריו:

ואם תהיה האות אשר אחריה, אשר איננה גרוניה, מעמדת
בשבא, תונע ההא בפתח, ואפשר שידגשו האות ההיא המעמדת
בשבא, ואפשר שלא ידגשוה. והדגוש, פמו: הפמות נבל ימות
אבנר (ש"ב ג, לג), השמנה היא אם רזה (במ' יג, פ), הכרב כח
יריב עמדי, הבמחנים אם במבצרים, הכתנת בנך היא אם לא,
הלבן מאה שנה יולד, הדרכי לא יתכנו בית ישראל, הנפשות
תצודדנה לעמי ונפשות לכנה לחיינה, אומר: הנפשות אשר לעמי
תצודדנה ונפשות אשר לכנה תחיינה, כלומר, הנפשות עמי
תצודדנה ונפשותיכנה תחיינה. ואשר איננו דגוש, כמו: הבסד
אלוה תשמע (איוב טו, ח), הברכה אחת היא לך (פר' פד, לח),
הבעד ערפל ישפוט (איוב פב, יג), המעט ממך תנחומות אל
(איוב טו, יא), המערת פריצים היה הבית הזה (י' ר' ז, יא),

הידעתם את לבן בן נחור (בר' פט, ה), השכחתם את רעות
אבותיכם (יר' מד, ט), הלהרגני אתה אומר (שמ' ב, יד), הכוונה
יעשה את אחותנו (בר' לד, לא), מה טוב לכם המשל בכם שבעים
איש (שופ' ט, ב).

ע"פ דברי ר' יונה אבן ג'נאח. ואם נמנה את כל הדוגמאות,
נראה, שהמקומות אשר בהם הבי"ת או הפ"ף דגושה מרובים
הם מן המקומות שבהם האות רפויה.

ומה המנהג בדורות האחרונים? בשירי ביאליק, מהדורת
דביר, תשפ"ב—תשפ"ח, שנבדקה על-ידי המגיה והנקדן המובהק
מר פיקסלר, מצאתי שתי דוגמאות לאות בי"ת שנאית דגושה
אחרי ה"א השאלה. דוגמה ראשונה — מתוך השיר "לא ביום
ולא בלילה". וכך אומר המשורר:

וְהַשְׁטָה פּוֹתְרָה חֵידוֹת

וּמְגִידָה הִיא עֲתִידוֹת.

אֶת־הַשְׁטָה אֲשָׁאֵל אָנִי:

מִי נָמִי יְהִי חֲתָנִי?

וּמֵאֵיִן יָבֵא, שְׁשָׂה —

הַמְּפֹלֵיִן אִם מְלִיטָא?

הַבְּמֶרְךָ כְּהַיְעָבֵר שְׁבִילוֹ,

אִם בְּמַקְלוֹ וּבְתַרְמִילוֹ?

יש להעיר שבמהדורת "כל כתבי ביאליק" הבי"ת רפויה.

והדוגמה השנייה לקוחה מתוך השיר "גן-עדן התחתון",

המתחיל כך:

גֶן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן מִי יוֹדֵעַ? —

גֶן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן אָנִי יוֹדֵעַ.

עוד טעמו עומד בפני ושפתי,
 ראיתיו ולא אָזְכֵר מְחִי,
 הַבְּלִיָּה אִם בְּיוֹם,
 הַבְּהִקִּיץ אִם בְּחֵלוֹם.
 אני מקוה, פי לאור הדוגמאות דלעיל יהיה מי שישתכנע,
 פי יש לשנות את הפללים, וכי לפחות לגבי פי"ת וכ"ף שְנאיות
 אחרי ה"א השאלה יהיה הפלל, פי תהיינה דגושות.

ש ו ש נ ה ב ה ט

על "תולדות לשוננו" לראובן סיון

בשנים האחרונות הועמסו על תכנית הלימודים לקראת
 בחינת הבגרות פרקים לא-מעטים על הלשון, וממילא
 נצטמצמו השעות, שהמורה יכול להקדישן לתורת הלשון עצמה.
 מסיבה זו נודע ערך רב לספרי העזר, שיש בהם פדי לשחרר את
 המורה מהוראת הסוגיות הנידונות באותם ספרים, אם סוגיות
 אלו פתובות בפשטות ובבהירות, ואינן צריכות לסייע המורה
 בכיתה.

יתרונו הגדול של הספר "תולדות לשוננו"*, שמחברו
 הועידו מלכתחילה "ללומד מרפו וללומד מעצמו",
 והרצאת הדברים שבו פשוטה וברורה. במהדורתו המחודשת
 והמורחבת ימצא התלמיד כל מה שהוא נדרש לדעת בבחינת
 * תולדות לשוננו לראובן סיון, מהדורה מחודשת ומורחבת בהוצאת
 אלחנן רובינשטיין.